

Zenon Grocholewski

Drugie Sympozjum Prawa Kanonicznego w Republice Federacyjnej Czech i Słowacji : (Spisske Pohradie, 8-12 września 1992)

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 36/1-2, 269-273

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**DRUGIE SYMPOZJUM PRAWA KANONICZNEGO
W REPUBLICIE FEDERACYJNEJ CZECH I SŁOWACJI
(SPISSKE PODHRADIE, 8—12 WRZEŚNIA 1992)**

Treść: 1. Wiadomości wstępne. — 2. Referaty. — 3. Komunikaty. — 4. Dyskusje. — 5. Tworzenie struktur prawnych. — 6. Ocena.

1. W PK 35 (1992) III—IV, ss 259—263 zostało zamieszczone sprawozdanie o pierwszym Sympozjum. We wrześniu 1992 ukazały się jego akta: *Ius et Iustitia, Acta I symposii iuris canonici anni 1991*, RKCMBF-UK (Rímsko-katolícka Cyrilometodejská Bohoslovecká Faculta — Univerzity Komenského), Bratislava 1992, ss. 164 (zob. omówienie w *Apollinaris* 65 [1992] III—IV).

Także to drugie Sympozjum zostało zorganizowane z inicjatywy Sądu Metropolitalnego w Trnawie i było przeznaczone głównie dla pracowników sądów kościelnych. Uczestniczyło w nim około 150 osób (a więc prawie 50% więcej niż w poprzednim), w tym dziewięciu biskupów (oprócz niżej podpisanego), dwóch kanonistów z Austrii i kilku prawników świeckich.

Na początku Sympozjum przywitał uczestników gospodarz miejsca, bp dr Franciszek Tondra. Przemówili także abp Jan Sokol, metropolita Słowacji; niżej podpisany sekretarz Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej, podkreślając głównie rozliczne owoce poprzedniego Sympozjum; oraz z Czech ks. dr Jirí Svoboda, wikariusz sądu Międzydiecezjalnego Trybunału Kościelnego w Pradze.

W pierwszym dniu Sympozjum po południu wszyscy uczestnicy udali się do najbardziej uczęszczanego w Słowacji sanktuarium maryjnego na „Mariánska hora” w Levoča, by tam odprawić wspólnie uroczystą Mszę Świętą. Później, po zwiedzeniu kościoła św. Jakuba w Levoča (gdzie znajduje się największy ołtarz gotycki na świecie), został przyjęci w ratuszu tegoż miasta przez Burmistrza i Radę Miejską.

2. Zostało wygłoszonych siedem referatów oraz cztery komunikaty. Pierwszy referat był w języku łacińskim, inne po słowacku. Każdej sesji przewodniczył któryś z biskupów.

Niżej podpisany sekretarz Sygnatury Apostolskiej mówił o *fazie wprowadzającej procesu w sprawach nieważności małżeństwa*, uwypuklając poszczególne kwestie związane z: a. skargą powodową i jej przyjęciem lub odrzuceniem; b. pozwaniami do sądu drugiego małżonka i obrońcy węzła; oraz c. ustaleniem przedmiotu sporu. Konkludując, prelegent podkreślił to, co wynikało z jego rozważań, że choć niewiele kanonów mówi na ten temat, to jednak chodzi o fazę bardzo ważną, gdyż wtedy kładzie się niejako fundament, by dalsze

fazy procesu (tzn. instrukcyjna, dyskusyjna i decyzyjna) mogły odbyć się w sposób uporządkowany i skuteczny. Braki w konstrukcji tego fundamentu mogą prowadzić do ruiny całej budowli procesu. Stąd konieczność przywiązania należytej wagi wspomnianym trzem elementom początkowym procedury sądowej.

Drugim był referat nieobecnego bpa Vladimira Filo, wikariusza sądowego w Trnawie, odczytany przez ks. prał. F. Truca, pomocniczego wikariusza sądowego tegoż Trybunału. Dotyczył on *rozpatrywania spraw w drugiej instancji*. Mowa była: a. o przejściu sprawy z pierwszej instancji do trybunału odwoławczego, z urzędu i wskutek wniesionej apelacji, z szczególnym uwzględnieniem deklaracji Sygnatury Apostolskiej z 3 VI 1989 na temat właściwości sądu w sprawach nieważności małżeństwa po wyroku negatywnym pierwszego stopnia (AAS 81 [1989] 988—990); i b. o rozstrzygnięciu spraw dekretem potwierdzającym oraz o zwyczajnym rozpatrywaniu w drugiej instancji.

Dwa referaty odnosiły się do kanonicznej formy zawierania małżeństwa. Ks. prał. Peter Holec, sędzieja wspomnianego Trybunału Metropolitalnego, mówił o *kanonicznej formie zawierania małżeństwa według Kodeksu Prawa Kanonicznego Kościoła łacińskiego*. Po precyzacji pojęć, omówił on kolejno: a. formę zwyczajną, zatrzymując się szczególnie na kwestiach związanych z świadkiem kwalifikowanym (określenie, warunki ważnej i godziwej asystencji, delegacja i subdelegacja), uwzględnił jednak także problematykę dotyczącą świadków zwyczajnych; b. nadzwyczajną formę (okoliczności, w których można się do niej uciec, i sposób zawierania wówczas małżeństwa); c. kwestię osób związanych kanoniczną formą, uwzględniając głównie wyrażenie „actu formalis” kanonu 1117 i ewentualną dyspensę od formy kanonicznej.

Bardzo przejrzystym i zarazem interesującym był referat ks. prof. dra Vladimira Poláček, dziekana Wydziału Teologii Kościołów Wschodnich w eparchii obrządku bizantyńsko-słowackiego w Prešov, na temat *kanonicznej formy zawierania małżeństwa według Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich*. Mając przed oczyma kann. 828—844 tegoż Kodeksu, prelegent uwypuklił zwłaszcza cechy specyficzne kanonicznego prawa wschodniego w tej materii (niemożliwość delegowania diakona ani tym bardziej laika do błogosławienia małżeństwa, ograniczenie możliwości dyspensowania od formy, niedopuszczalność małżeństwa przez prokuratora, itd.), wskazując na różnice i podobieństwa (bardziej te pierwsze) z Kodeksem łacińskim oraz zwracając uwagę na podłoże teologiczne omawianych różnic.

Przedmiotem krótkiego referatu ks. dra Stefana Ujhelyi, z wspomnianej eparchii Prešov, były *małżeństwa mieszane według Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich* (kann. 813—816). Prelegent przedstawił aktualne ustawodawstwo w aspekcie porównawczym z Kodeksem łacińskim, uwzględniając także dawne przepisy Kościołów wschod-

nich w tej materii. W części końcowej ukazał motywy zakazu małżeństw mieszanych oraz niebezpieczeństwa z nimi związane.

Jako jeden referat liczę *uwagi na temat ustawy Republiki Słowackiej z 15 VI 1992 dotyczącej małżeństwa*. Z punktu widzenia prawa cywilnego uczynił je dr Leonard Gašaj, z punktu widzenia kanonisty swe spostrzeżenia snuł ks. prał. Daniel Faltin, sędzia Roty Rzymskiej (słowak). Po przedstawieniu krótko historii ustawodawstwa państwowego odnośnie małżeństwa na obszarach obecnej Republiki Federalnej Czech i Słowacji, dr Gašaj omówił aktualną ustawę, przyznającą między innymi skutki cywilne małżeństwu kościelnemu. Mimo dostrzeżenia pewnych elementów pozytywnych, prelegent ustosunkował się krytycznie do ustawy, jego zdaniem zdeterminowanej bardzo mocno mentalnością poprzedniego ustawodawstwa socjalistycznego i w rzeczywistości nie respektującej należycie prawa do życia i małżeństwa religijnego. Również ks. prał. Faltin zajął negatywne stanowisko wobec omawianej ustawy, wysuwając równocześnie uwagi krytyczne odnośnie nowej Konstytucji Słowackiej.

Ostatni referat — napisany przez ks. prał. Józefa Zlatňanskýego, pod-sekretarza Kongregacji Doktryny Wiary (słowaka), nieobecnego na Sympozjum, na temat *rozwiązania małżeństwa „in favorem fidei”* — został odczytany przez jednego z uczestników. Po uwagach wstępnych odnośnie absolutnej nierozzerwalności małżeństwa zawartego i dopełnionego (*matrimonium ratum et consummatum*) i możliwości rozwiązania innych małżeństw, zostały przedstawione najpierw „Instrukcja” a potem „Normy proceduralne” wydane w tej materii przez Kongregację Doktryny Wiary dnia 6 XII 1973.

3. Cztery wspomniane komunikaty, przeplatające referaty to:

a. *Sprawozdanie z działalności Sądu Metropolitalnego w Trnawie*, utworzonego podczas pierwszego Sympozjum w roku 1991. Uczynił je ks. prał. Franciszek Truc, pomocniczy wikariusz sądowy tegoż Trybunału. Omówił on nie tylko sprawy rozpatrywane, ale też napotkane trudności i problemy.

b. *Z trudnościami, z jakimi boryka się Międzydiecezjalny Sąd w Pradze*, zapoznał uczestników ks. dr Jirí Svoboda, wikariusz sądowy tegoż Trybunału.

c. Ks. prał. dr Anton Harčár, wikariusz sądowy diecezji Košice, mówił na temat *duszpasterskiej troski o małżeństwa rozwiedzione*. Domagał się ujednoczenia postępowania w różnych diecezjach Słowacji i czynił uwagi odnośnie legalnej separacji małżonków.

d. Z wielkim zainteresowaniem słuchano sprawozdania zredagowanego przez ojca lic. Vojtecha Mikuli, SJ, — zmarłego nagle dwa dni przed Sympozjum — na temat *przygotowującego się przekładu Kodeksu Prawa Kanonicznego na język słowacki*. Zostało ono odczytane przez ks. dra Martina Hrbča, notariusza Metropolitalnego Sądu w Trnawie, współpracującego w tłumaczeniu.

4. Cechą charakterystyczną Sympozjum, godną podkreślenia były długotrwałe ożywione dyskusje po referatach, czy raczej rozliczne pytania stawiane przede wszystkim gościom z Rzymu (czyniono to nie tylko po ich referatach, lecz także proszono o ich interwencję w dyskusjach nad innymi referatami). Dotyczyły one głównie tematyki referatów, ale nie tylko.

5. Jak na poprzednim Sympozjum został ustanowiony Sąd Metropolitalny w Trnawie, tak teraz, podczas omawianego spotkania został utworzony Sąd Kościelny wyżej wymienionej eparchii Prešov, odrodzonej po upadku komunizmu. W obecności wszystkich uczestników Sympozjum, niżej podpisany udzielił dyspensy od tytułu naukowego, wymaganego prawem, tym kandydatom, którzy go nie posiadają, następnie nowo mianowani członkowie (wikariusz sądowy, którym został wspomniany ks. dr V. Poláček, czterech pomocniczych wikariuszy sądowych, sześciu sędziów *ad completendum collegium*, czyli bez prawa powierzania im funkcji przewodniczącego lub ponensa w kolegium, dwóch obrońców węzła, jeden rzecznik sprawiedliwości i notariusz) złożyli publicznie wyznanie wiary i przysięgę wierności.

Nawiasem mówiąc, chciałbym zasygnalizować problem udzielenia dyspensy od wymaganego prawem tytułu naukowego, gdy chodzi o sądy Kościołów wschodnich. Podobnie jak Kodex łaciński (kan. 1420 § 2, 1421 § 3, 1435), również Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich domaga się, by sędziowie, obrońca węzła i rzecznik sprawiedliwości mieli doktorat lub przynajmniej licencjat z prawa kanonicznego (kan. 1986 § 4, 1087 § 3, 1099 § 2), inaczej jednak jak Kodeks łaciński — który nie przyznaje wprawdzie biskupom diecezjalnym prawa prawa dyspensowania od ustaw procesowych (kan. 87 § 1), nie stanowi jednak, że te ustawy nie podlegają dyspensie (zob. kan. 86) (nie ma więc wątpliwości, że Sygnatura Apostolska może od tych ustaw dyspensować) — Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich mówi „*Dispensationi obnoxiae non sunt... leges processuales...*” (kan. 1537). Stąd z prośbą o udzielenie mu *saltem ad cautelam* władzy dyspensowania od tych ustaw. Toteż Sąd Najwyższy zwrócił się do Ojca Świętego z prośbą o udzielenie mu *saltem ad cautelam* władzy dyspensowania od przepisów prawa procesowego Kościołów wschodnich. Dwa dni przed wyjazdem na Sympozjum do Spišske Podhradie niżej podpisany otrzymał ustnie tę władzę (list Sekretariatu Stanu dotarł później) i udzielił dyspensy, wskutek czego mogło się dokonać podczas Sympozjum, przewidziane w jego programie, utworzenie Sądu Kościelnego w Prešov. W każdym bądź razie wspomniana wątpliwość została przekazana Papieskiej Radzie do Interpretacji Tekstów Ustawodawczych.

Podczas omawianego Sympozjum przedyskutowano też statut tworzącego się krajowego Stowarzyszenia Kanonistów oraz wybrano przewodniczącego i zarząd. Przewodniczącym został ks. prał. Józef Jaráb,

rektor Interdiecezjalnego Seminarium Duchownego w Spišské Podhradie, które gościło Sympozjum.

6. Byłoby przesadą mówienie o wkładzie tego Sympozjum w rozwój nauki prawa kanonicznego. Miało ono — jak poprzednie — na celu raczej formację pracowników sądów kościelnych oraz przedyskutowanie kwestii rodzących się w związku z aktywnością sądowniczą w Kościele. Zwiększona ilość uczestników w tym roku świadczyła o zainteresowaniu sprawą o czynnym zaangażowaniu się w udoskonalenie tejże aktywności. O ożywionej prężności w tym kierunku świadczą i inne fakty w Republice Federacyjnej Czech i Słowacji, jak np. reorganizacja trybunałów, przygotowanie dla nich nowych siedzib, uzupełnienie personelu prawie we wszystkich sądach kościelnych (po otrzymaniu od Sygnatury Apostolskiej dyspensy od tytułu naukowego dla tych kandydatów, którzy go nie posiadają), wysłanie księży na studia specjalistyczne prawa kanonicznego, wizyta biskupów w Sygnaturze Apostolskiej (w czerwcu 1992), celem przedyskutowania problemów związanych z działalnością sądowniczą w ich diecezjach, ich wizyta w Rocie Rzymskiej, by i tam otrzymać pewne wskazówki w tym względzie, oraz wspomniane już inicjatywy (postulowane na pierwszym Sympozjum), jak tłumaczenie Kodeksu czy założenie Stowarzyszenia Kanonistów. Te aktywności zewnętrzne — świadczące niewątpliwie o poczuciu odpowiedzialności za duszpasterstwo w dziedzinie bardzo specjalistycznej i trudnej — są ukierunkowane do tego, by rodziły owoce dla dobra dusz.

Ponieważ w okresie komunizmu w diecezjach, o których mowa, było rzeczą niemożliwą odpowiednie przygotowanie kanonistów, jest jeszcze dużo do zrobienia w tej dziedzinie na terenie Słowacji, Czech i Moraw, niemniej jednak wykazany „zelus animarum”, którego Kodeks domaga się od duszpasterzy (zob. kann. 378 § 1 1, 521 § 2), każe patrzeć optymistycznie w przyszłość.

Abp Zenon Grocholewski